

Mindre matjord, flere munnar å mette

SMÅBRUK BEST: Små, familiedrevne bruk er best for å bevare jordsmonnet, mener FN-sambandet. Her fra Steigen i Nordland. Foto: Kyrre Lien / NTB SCANPIX

Verdens matjord forsvinner. Selv i Norge kan vi få store problemer med å fø befolkningen dersom det skulle oppstå en global matvarekrise.

Axel Sandberg

I Norge har vi god plass. Men selv om vi bor i et av verdens minst befolkede land i forhold til geografisk størrelse, har Norge mindre dyrkbar jord

enn noe EU-land. Og det blir stadig mindre.

– Det kan være vanskelig å forstå hvorfor vi skal være bekymret for matproduksjonen. Men godt over 90 prosent av landet er uegnet til jordbruk. Og dessverre ligger en stor andel av den dyrkbare jorda i nærheten av byer og tettsteder i sterk vekst, sier Wenche Dramstad ved Norsk institutt for skog og landskap.

I Norge blir matjord ofret for å bygge kjøpesentre, motorveier og boligfelt i et tempo som tilsvarer cirka 6.500 store villahager (6.500 dekar) i året. Totalt i Europa blir matjordarealer som tilsvarer størrelsen på Berlin, dekket med asfalt hvert år.

– Her i landet er problemet at stat og kommune ofte havner ofte i skvis. Er man for eksempel villig til å ofre grøntarealer i byene for å hindre at byene eser ut og «stjeler» omkringliggende matjordarealer? Eller hva med å si nei til at et kjøpesenter bygges på et jorde utenfor byen, når man vet at store økonomiske interesser står på spill? Når slike konflikter blir satt på spissen, er det dessverre ofte matjorda som blir den tapende part, sier Dramstad.

Ørkenspredning

Hvordan bevare balansen mellom en økende befolknings behov for boliger, infrastruktur og

næringsutvikling på den ene siden, og evnen til å produsere mat på den andre? Det er et spørsmål stadig flere bekymrer seg for. FN har erklært 2015 som jordsmonnsår for å sette søkelys på problemet, og advarer om at verdens matproduksjon vil bli stadig mer redusert de kommende årene dersom ingenting gjøres.

– Økende urbanisering legger stadig beslag på jordområder ved at dyrkbar kvalitetsjord blir liggende under bygninger, veier og annen infrastruktur. Forurensning, avskoging og dårlig landbrukspraksis er andre menneskelige årsaker til at naturlige prosesser som jorderosjon og ørkenspredning blir framskyndet, sier assisterende generalsekretær i FN-sambandet, Rune Arctander.

Selvforsynt?

Et av de viktigste argumentene for jordvern

i Norge er prinsippet om at vi som land skal kunne være selvforsynt, skulle det bli nødvendig. Noen mener dette er en gammeldags og lite økonomisk bærekraftig tankegang. For mye av maten vi spiser i dag, produseres utmerket godt i andre land. Deretter importeres den til Norge, og blir billigere enn om vi hadde produsert den selv.

– Akkurat her og nå kan det argumentet kanskje virke logisk. Men man skal ikke mange tiårene tilbake før situasjonen var en annen – da Norge var langt fattigere og folk for eksempel dyrket vinterforsyningen av poteter i egen hage. Verdens befolkning øker stadig, og landområder ellers i verden er under sterkt press. Nå kjøper rike land som Saudi-Arabia opp store jordbruksområder i Afrika, for eksempel. Og store konsern investerer i matjord ellers i verden. Dette gjør de fordi de tror mat og matjord blir

mangelvare, advarer Wenche Dramstad.

Hun påpeker at man ikke behøver å gå lenger tilbake enn til årene 2010-2011, da Russland forbød eksport av hvete på grunn av rekordhete og skogbranner, for å se hvor sårbare vi egentlig er.

– Og hvem husker ikke vår egen «smørkrise» fra et par år tilbake, da smørmangel førte til hamstring og tomme butikkhyller? Tenk deg at sykdom, dårlig vær eller et vulkanutbrudd plutselig gir små avlinger ellers i verden. Vil de landene som vanligvis eksporterer store mengder

SÅRBARE NATURRESSURSER:

Tørke og skogbrann herjet i deler av Russland både i 2010 og 2011, og endte med at landet innførte eksportstopp av hvete. Foto: Ilya Naymushin

jordbruksprodukter, føle mest ansvar for å fø oss i Norge eller sin egen befolkning? Slike uforutsette hendelser kan jo strengt tatt inntreffe når som helst, legger hun til.

Jorda lovbeskyttet

Landbruks- og matdepartementet har nå igangsatt arbeidet med en jordvernstrategi som skal legges fram for Stortinget i løpet av året. Blant tiltakene som vurderes, er mer konsentrert boligbygging, bremsing av veksten i transport gjennom bedre samordning av samferdselsprosjekter, og flytting av truet matjord.

Norge har også lover som skal sikre vern av jorda. Blant annet står det klart og tydelig i jordlova at «Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon».

– Loven er veldig tydelig, men dessverre finnes det unntaksbestemmelser som gjør det mulig å unngå å følge den. Den beste jordvernstrategien ville kanskje ganske enkelt være

å fjerne unntakene, sier Dramstad.

Smått er godt

Et annet mulig tiltak er å bevege seg bort fra industrielt jordbruk, og tilbake til småbrukene man gjerne forbinder med tradisjonelt norsk landbruk.

– Undersøkelser viser at det på verdensbasis er de små, familiedrevne jordbrukene som er mest bærekraftige. I motsetning til industrielt jordbruk, der overproduksjon, skadelige sprøytemidler og kunstgjødsel er med på å fjerne jordas næringsinnhold, benytter familiebondene

«GRABBER» MATJORD:

I dette skuespillet framført i landsbyen Kiharaka, Tanzania, er temaet såkalt «land grabbing» - at rike land og investorer kjøper opp lokale jordbruksområder, og tvinger de lokale bondene til å flytte. Foto: Marc Wegerif

billige og klimavennlige metoder som beskytter jordsmonnet, lagrer klimagasser i jorda og tar vare på økosystemet rundt dem. Jord er en ikke-fornybar ressurs, så når den blir tilstrekkelig forringet, kan den ikke «gjenopplives», legger Rune Arctander til.

FAKTA OM MATJORD

* Ifølge den norske jordlova skal ikke dyrkbar jord brukes til andre formål enn jordbruk.

* Likevel er det de siste årene rapportert om en årlig omdisponering av rundt 6.500 dekar dyrket og dyrkbart jordbruksareal, ifølge hjemmesidene til Landbruks- og matdepartementet.

* Kun tre prosent av arealet i Norge er dyrket jord. Det er særlig den beste matjorda, som finnes nær byer og tettsteder, som er utsatt for press.

* I St.meld. nr. 9 (2011-2012) legges det vekt på jordvern. Der heter det blant annet at «Regjeringen mener at det med landets begrensede areal for matproduksjon, er viktig med et sterkt jordvern og en politikk som utnytter jordbruksarealene».

* 2015 er FNs internasjonale år for jordsmonnet. FN advarer at hvis avskoging og fjerning av matjord fortsetter i samme tempo som i dag, vil verden i framtida kunne oppleve matvarekrise.

(KILDER: BIOFORSK, FN-SAMBANDET, LOVDATA)

PRIORITERER VEI: Utbygging av nye E6 ved Halden. Dyrket mark legges under asfalt. Foto: Jørn B Olsen/Rolf Sørensen/Samfoto